

Kortbilagene til C.T. Engelstofts Odense Byes Historie

Af *Ove Jørgensen*

I forordet til sin Odense Byes Historie, som udkom første gang 1862, skriver biskop C.T. Engelstoft, at han »derfor ikke (kan) undlade at meddele Læseren, at nærværende Skrift er fremkaldt ved den Beslutning, som Fyens Stifts litteraire Selskab tog for et Aarstid siden, at udgive de Afbildninger af Odense, som haves for 3 Aarhundreder, nemlig fra 1593, 1660, 1760, tilligemed den nyeste Grundtegning, hvoraf Hr. Geheime = Etatsraad Trap tilbød Selskabet 300 Aftryk til saadan Brug. Denne Beslutning fremkaldte naturlig det Ønske at ledsage Afbildningerne med en historisk Forklaring...«¹

Medens udgivelsen af kortene således oprindeligt var det litterære selskabs hovedformål, blev Engelstofts »historiske forklaring«, der i 1880 kom i 2. udgave, med sine over 600 sider for eftertiden det vigtigste resultat af selskabets initiativ.

Med datidens teknik var den eneste mulighed for at gengive de ældre kort at fremstille håndtegnede kopier, som herefter kunne anvendes til stentryk (litograferes). Engelstoft beskriver selv fremgangsmåden med hensyn til Brauns fugleperspektiv af 1593 således: »Det findes i et originalt Exemplar på Raadhuset og er copieret i det Steentryk, som danner 1ste Planche i denne Bog.«²

Fremgangsmåden er ikke uden fortillfælde. F.eks. har Jens Jørgen Fyhn i sine: Efterretninger om Kjøbstaden Kolding fra 1848 som Tavle I en litografisk gengivelse af en håndtegnet kopi af Georg Brauns kort over Kolding³, og et prospekt af Jellingmonumentet, som oprindeligt fremkom i Peter Lindebergs værk fra 1591: *Commentarii rerum memorabilium in Europa*, er kopieret og gengivet i Westphalens senere udgave af Henrik Rantzaus beskrivelse af den jyske halvø: *Descriptio Chersonesi Cimbricae*. En gengivelse af det originale kobberstik findes i min bog: *OTONIVM*, Odense 1593, side 54, medens Westphalens kopi er gen-

givet bl.a. som fig. 114 i Danmarks Runcindskrifter ved Lis Jacobsen og Erik Moltke, Atlas, 1941.

Til kopierne af de tre nævnte kort (af Braunius, Resen og Pontoppidan) kom yderligere to kopier af et kort fra 1717 over Odense og omegn. Kopierne er udført nøjagtigt og med stor professionel dygtighed og giver derfor smukke tryk, men de er dog kun kopier, og da Engelstoft tilmed ikke har kunnet modstå fristelsen til at manipulere med forlæggene, kan kortene ikke uden videre anvendes som historiske kilder. I det følgende skal omtales nogle af de afvigelser fra originalerne, som findes på Engelstofts kopier.

Braunius' kort 1593

Det eksemplar af Braunius' kort fra 1593, som Engelstoft har benyttet til sin kopi, tilhørte i sin tid bogtrykker Chr. Iversen (udgiveren af Fyens Stiftstidende), men kom efter dennes død 1827 til Odense Rådhus, hvor det nu indgår i udstillingen af kort over Odense. Afvigelserne i Engelstofts kopi er omtalt i min bog OTONIVM, Odense 1593, hvortil henvises. Afvigelserne kan naturligvis siges i sig selv at være mindre betydningsfulde.

Resens kort 1675

For det næste korts vedkommende (Resens) kan der næppe findes afvigelser eller tilføjelser til selve kortet, men ved at ændre placeringen af kartouchen, de to byvåben og nordpilen har Engelstoft kunne gøre højden af kortet ca. 6 cm mindre end originalen. En sådan ændring må anses for en forringelse af Resens kort, og Engelstoft må have haft vægtige grunde til ændringen. Da han i førsteudgaven af sin bog på planche II foruden Resens kort skulle have plads til Pontoppidans nedennævnte kort og et af dennes prospekter, kan hensynet til planchens papirformat have nødvendiggjort formindskelsen af Resens kort.

På originalen er i nederste højre hjørne indsat et billede af *DALUM* (med kirke, kloster, præstegård og vandmølle). Dette billede er – i modsætning til kortet – set fra øst. Billedet har Engelstoft erstattet med en tegning af Gråbrødre Kirke. Engelstoft skriver herom: »Det litteraire Sel-

skab har foranlediget Optagelsen af Graabrødrekirke efter (J.H.T.) Hancks Tegning, som findes paa Planche II«. ⁴

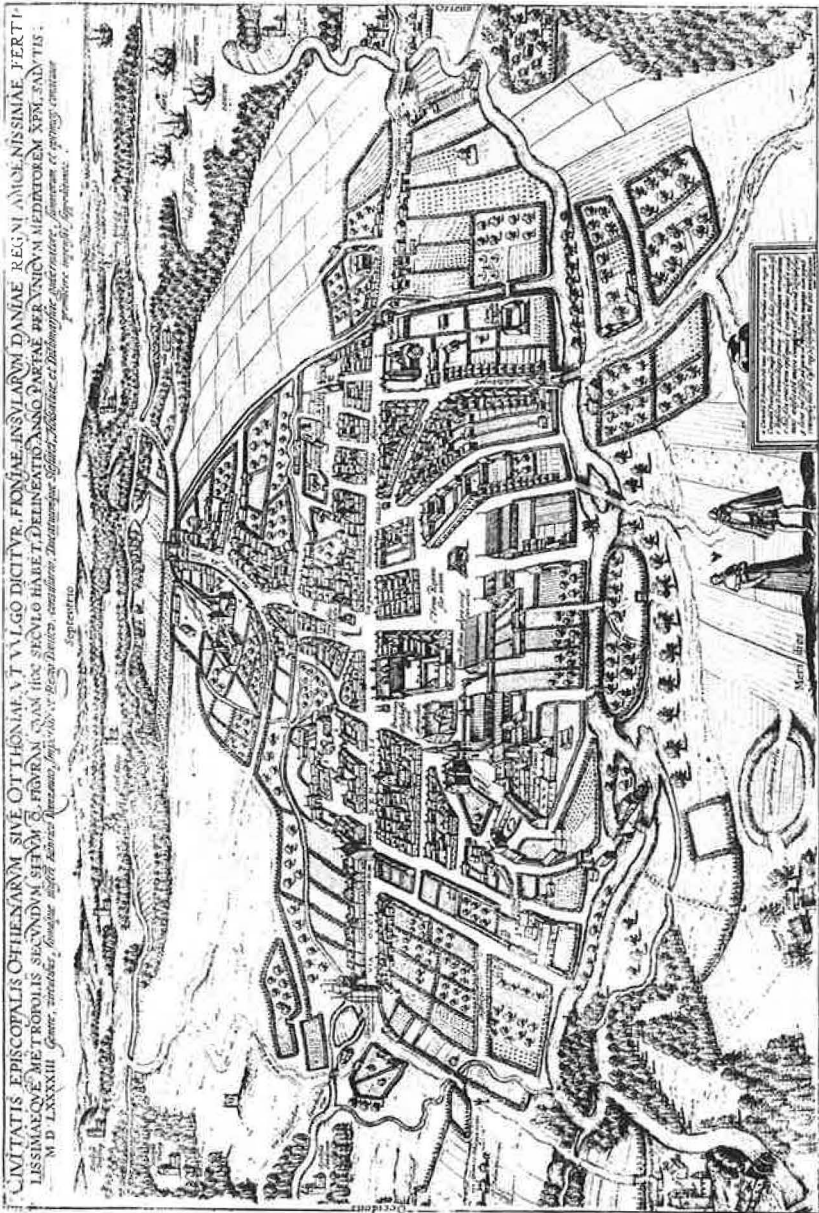
På det »nutidskort« (fra 1861), som bragtes i 1. udgaven af Engelstofts værk, var vist billeder af bl.a. Skt. Knuds, Vor Frue og Skt. Hans kirker, men – naturligt nok – ikke af Gråbrødre Kirke, som var blevet revet ned 1817. Det er forståeligt, at Engelstoft gerne ville vise et billede af sidstnævnte kirke, men man kunne nok ønske sig, at Engelstoft havde fundet en mere rimelig placering af Hancks tegning end på Resens kort, hvor den både i stil og sammenhæng virker fuldstændig fremmed.

I kartouchen har Engelstoft tilføjet påskriften: Efter Resen 1660, og han forklarer herom: »Resens eget Fugleperspektiv, som er taget nær ved Aaret 1660... er afbildet paa Pl. II efter hans uudgivne Værk, til hvilket Kobberne vare stukne.« ⁵ Der er dog intet grundlag for at datere Resens kort til netop året 1660 eller de nærmeste år heromkring. Kortet må efter Ib Rønne Kcjlbo, Kobberstikkene fra Peter Hansen Resen, Atlas Danicus, 1974, dateres til 1675.

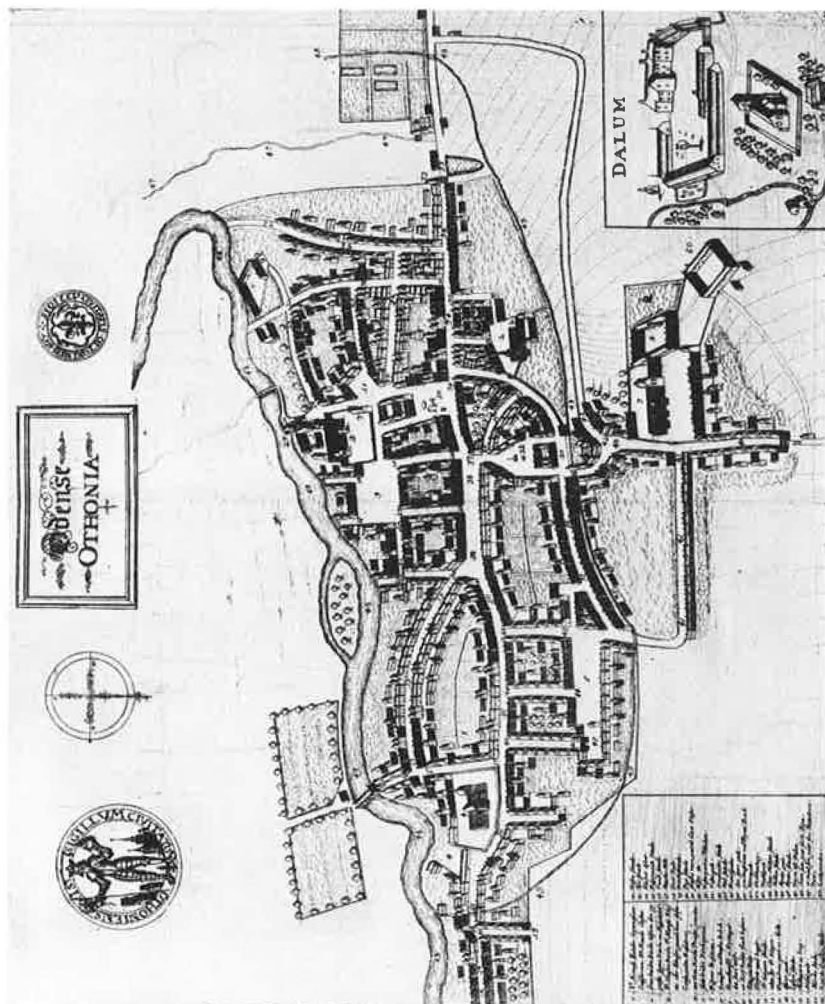
Engelstoft har en udførlig gennemgang af Resens kort og gør herunder opmærksom på den fejl, at Resen kalder Frue Kirkestræde, som på kortet er betegnet med 17, for Ejbystræde (Egbye strede på originalens signaturforklaring, Eyby-strede hos Engelstoft), et »Navn, der intet andet Sted er forekommet mig, og som forhen og senere tilhørte Veien eller Gyden udenfor Møglebroport; Gaden havde intet Navn 1589, men kaldes stedse siden Frue Kirkestræde«. ⁶

Denne forklaring forekommer mere rimelig end forklaringen i Odense Amts Bebyggelsesnavne (Danmarks Stednavne nr. 14), der – under henvisning til Resen – siger, at »Ejbystræde er nuværende Frue Kirkestræde, gennem hvilken man fra landsbyen Ejby uden for Odense kom ind i byen.« ⁷

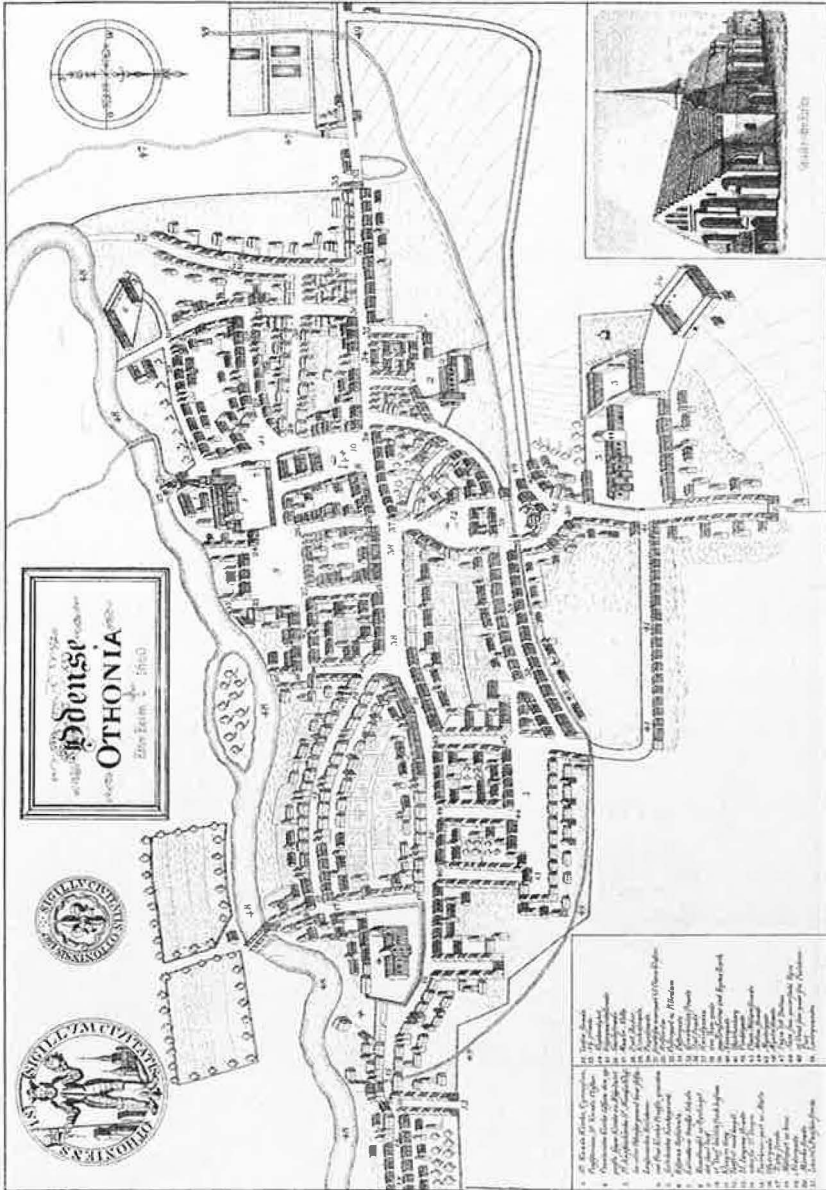
Ejbystræde var – som Engelstoft forklarer – en gade uden for selve købstaden. Indtil anlægget af den ny landevej til Nyborg (nuværende Nyborgvej) i begyndelsen af det 19. århundrede dannede den adgang fra landsbyen Ejby til købstaden, medens man herefter kom til byen ad landevejen. På et kort fra o. 1804 over »Odense kiøbstedes Hovedgade« kaldes vejen da også udtrykkelig »den gamle Eybye Gyde«. Navnet Ejbystræde forekommer allerede i et tingsvidne fra 1534 og var her utvivlsomt gyden til Ejby. Der er derimod næppe holdepunkt for Engelstofts påstand

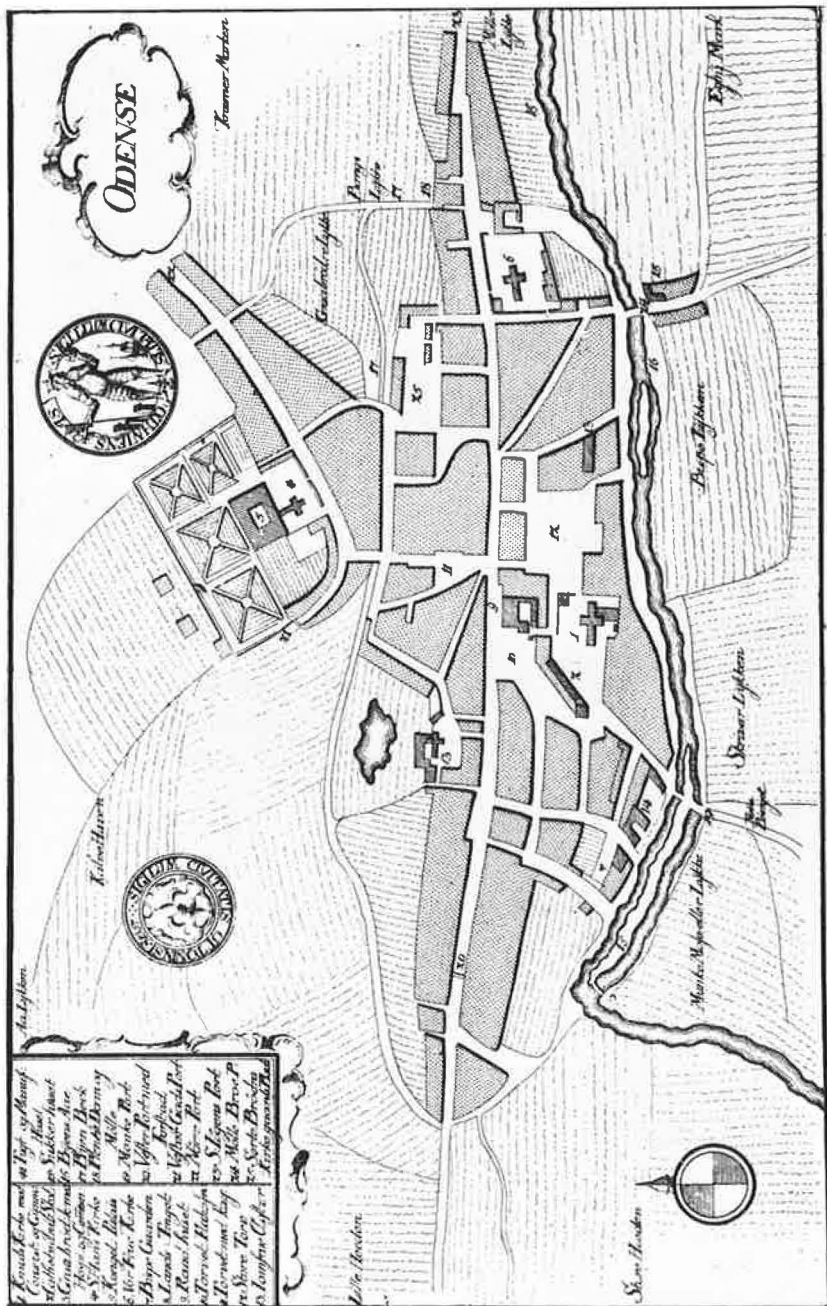
Odense 1593. Efter Georg Braun & Fr. Hogenberg, Civitates orbis terrarum, V. (Köln 1597).

Odense/OTHONIA (1675). Efter (Kobberstikkene fra) Peder Hansen Resen, Atlas Danicus, 1677. (Det kgl. Bibliotek).

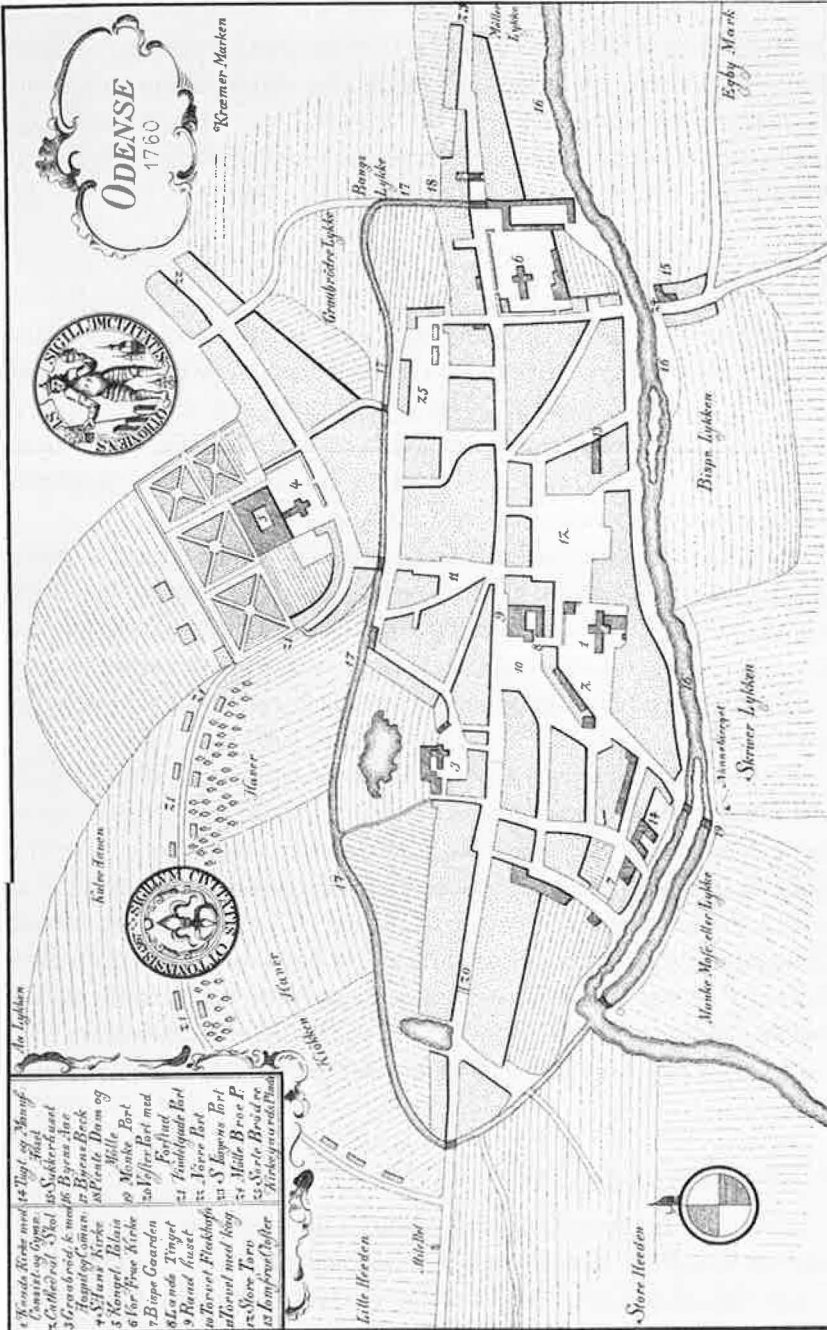

Odense/OTHONIA/ Efter Resen 1660. Engelstofts kopi af Resens kort (Pl. II.)

ODENSE (1764-1767). Efter Erik Pontoppidan, Den danske Atlas, III. (Det kgl. Bibliotek).

Kortbilagene til C.T. Engelstofts Odense Bys Historie

ODENSE 1760. Engelstofts kopi af Pontoppidans kort (Pl. IV).

om, at »denne Gyde var uidentivl Veien til Kerteminde«. ⁸ På kort fra 1838, 1862 og 1887 kaldes vejen for Grynhusene, medens gaden først i 1904 fik sit nuværende navn: Georgsgade efter den danske prins Vilhelm (Christian IX.s næstældste søn), der fra 1863 blev Hellenernes konge under navnet Georg I. Fejlen Ejbystræde for Fruc Kirkestræde går igen på Johan Jacob Bruuns kort over Odense fra o. 1755.

Pontoppidans kort 1767

På Engelstofts kopi af Erik Pontoppidans kort fra Den danske Atlas mangler Vindegade på strækningen ud for Kongens Have, lige som Hunderupvej mangler syd for åen. Det skyldes øjensynlig, at den streg, som skulle forestille vejens vestlige grænse ved rentegningen er blevet til en »plovfure« (som signatur for en mark). Også afgrænsningen af Munke Mose mod syd er faldet væk ved rentegningen.

Også for dette korts vedkommende er der en klar tegneteknisk forskel på original og kopi. Dertil kommer, at Engelstoft i kartouchen har tilføjet årstallet 1760. Om denne datering skriver Engelstoft, at »Pontoppidans Grundtegnin... må være taget før 1767, da Bogen udkom, og rimeligviis endog adskillige Aar tidligere, dog efter 1752 (formedelst Sukkergaarden og Tugthuset).« ⁹

Engelstoft har utvivlsomt ret i, at kortet er tegnet »adskillige Aar«, før det udkom i Pontoppidans værk. Noget grundlag for at datere det til netop 1760 er der dog ikke. Når Engelstoft har valgt »runde« årstal for både Resens og Pontoppidans kort, kunne det tænkes at hænge sammen med et ønske om at vise kort over byen med 100 års mellemrum, idet det dengang nyeste, som Engelstoft bragte, var det samme, som 1860 fremkom i J.P. Traps historisk- topografiske beskrivelse af Danmark, og man havde således rækkefølgen: 1660, 1760 og 1860. Braunius' kort fra 1593 og J. Themsens kort fra 1717 kunne dog ikke rigtig indpasses i dette system.

J. Themsens kort 1717

Ud over de kort, som Engelstoft nævner i sit forord, har han set og beskrevet flere andre kort, hvoraf han kopierede ét fra 1717. Herom skriver Engelstoft: »Fra Aaret 1717 forefindes i det forrige Rentekammers Sam-

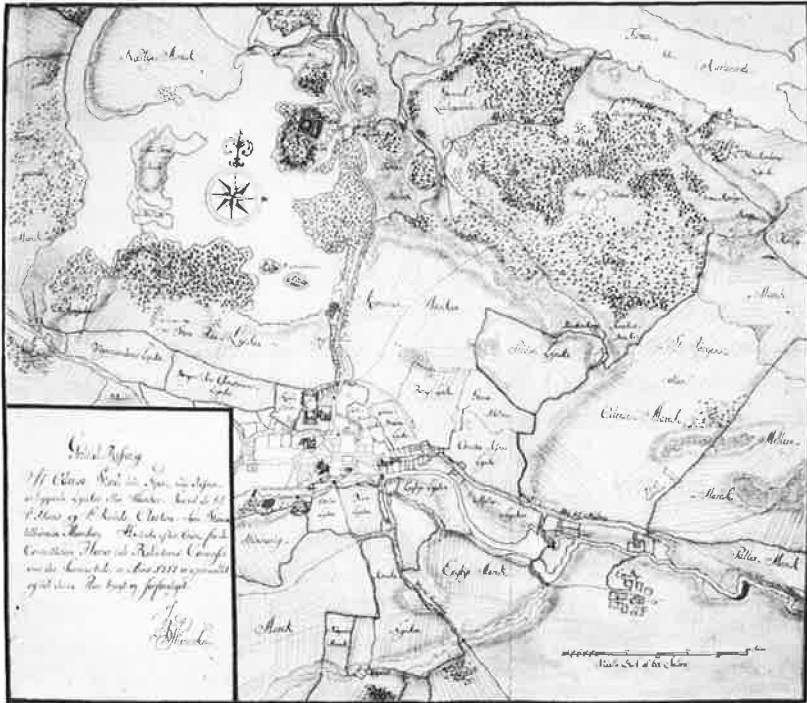
ling et høist elegant tegnet Situationskort over Odense og Omegn (Titlen in blanco), hvoraf her paa Pl. III gives en formindsket, lidt udvidet, Copie for at vise Vandforholdene især nord for Odense, som de vare i forrige Aarhundrede. Derimod er Byen selv i uformindsket Maalestok copieret paa Pl. IV, da denne Grundtegning findes udført med saa megen Omhu.«¹⁰

Om handelen i Odense i begyndelsen af det 18. århundrede skriver Engelstoft: »End mere følte den Hindring, som Landtransporten fra Stige lagde i Veien; derfor var tanken om en Canal tidlig i Bevægelse og har uden tvivl foranlediget Optagelsen af det smukke Kort af 1717, hvoraf en formindsket Copi (med enkelte historiske Tilføielser) gives paa Planche 2.«¹¹ (Planche 2 må være en trykfejl).

Medens de tre øvrige kort var udført som kobberstik og derfor egnede til kopiering i streg, var kortet fra 1717 en original, farvelagt tuschtegning. Den findes nu i Landsarkivet for Fyn. Tegningen er efter sin natur meget vanskelig at gengive som stregtegning, og Engelstofts kopi har i virkeligheden ikke meget med originalen at gøre, men er mere at betragte som et billede af Odense-egnen, som den så ud i Engelstofts fantasi.

Når Engelstoft på sin kopi af kortet har angivet linieføringen for den kanal, som senere gravedes fra Stige til Odense, skyldes det øjensynlig, at han havde den opfattelse, at kortet var foranlediget af tankerne om en sådan kanal. Som påvist i min artikel »Fem kort over Det fynske Rytterdistrikt« i Fynske Årbøger 1979 var denne opfattelse ikke rigtig. Kortet er fremstillet efter ordre fra den kommission, der skulle fastsætte erstatninger i forbindelse med udvidelsen af rytterdistriktet i 1717.

Engelstofts kopi af omegnen er formindsket til omtrent den halve størrelse af originalen. Den er »lidt udvidet« således, at Odense Å ses i sin fulde udstrækning fra Ejby forbi Åsum Bro (som på kopien staves: Aaasum Bro) og Biskorup til udløbet ved Seden. Ved vestbredden af åen syd for Biskorup har Engelstoft anført betegnelsen: Skibsmæe. På titelfeltets plads er indtegnet Store Heden med detaljeret angivelse af vandløbene over denne samt Odense Å med Giertruds Holm og Hedehuset. Engelstoft fortæller desværre ikke, efter hvilket grundlag disse udvidelser er tegnet. I et lille titelfelt er skrevet Odense 1717. Medens påskrifterne på originalen er med skriveskrift, er påskrifterne på kopien med antikva og

Jürgen Themsens kort over Odense Stad med omliggende Marker 1717. Her efter originaltegning i de Feignets Atlas, Rendsborg 1761 (Hærens Arkiv).

med Engelstofts retskrivning, f.eks. Eiby for Eegbye. Mange af originalens påskrifter er udeladt, f.eks. Eegbye Marcker, Hunnerup Marcker, Næsbye Marck og Tarpe Gaards Marck (Tarupgård). Et areal, som på originalen er betegnet: L: Aae-Lycken kalder Engelstoft fejlagtigt: Lille Heden. Det kan skyldes, at arealet er angivet ved siden af Vognmændenes Lycke nord for Weien til Middelfarth, dvs. den nuværende Rugårdsvej, idet den nuværende Middelfartvej først er anlagt o. 1800. Vognmandsløkken, som var en del af Lille Heden, er på senere kort angivet syd for Rugårdsvej.

Det vandareal, som Engelstoft kalder Bogö Strand, betegnes på originalen som Stranden til Kiertemunde. Engelstoft har tilføjet benævnelsen Næsbyhoved Sö og har her indtegnet øen Viholm, som han omtaler i for-

ODENSE 1717. Engelstofts kopi af en genpart af Jürgen Themsens kort i Landsarkivet for Fyn (Pl. III.)

bindelse med sine overvejelser om beliggenheden af Odins vi (helligdom).¹² Engelstoft har udeladt betegnelsen Eeg-Beck-Huuses Lycke og i stedet indtegnet huset Egebæk med en forkert beliggenhed. Et areal øst for Kræmmermarken kaldes af Engelstoft korrekt Prior Løkken, medens originalen har Prisis Lycke, hvad der må anses for en fejl ved rentegningen af denne.

På Engelstofts kopier både af »byen selv« og af omegnen er Nonnebakken kun vist med signatur som en oval bakke, men uden påskrift, som på originalen lyder: Nonne/Bierg.

På originalen er et område, der svarer til det nuværende ejerlav Skibhusene, betegnet som Blanckenborgs-/Lycke, medens Engelstoft kalder det for: (Blankenborgs)/Skibhuus-/Lökken, uden at han i sin tekst giver nærmere oplysning om arealet. Det vides, at borgmester Knud Jacobsen (Blanckenborg) under stænderforsamlingen i København havde ansøgt kongen om at måtte leje et stykke jord ved Odense bys skibbro, og i april

1661 fik han det omtalte jordstykke til »evindeligt ejendom« for sig og sine arvinger... Jordstykket lå for enden af Odensegårds mark imod skibbroen.«¹³ Efter grundtaksten af 1682 var Knud Jacobsens søn, Peder Blanckenborg en af byens største grundejere med 7 tdr. hartkorn.¹⁴ Han blev borgmester 1688, og i byens matrikel for dette år opføres han som ejer af en løkke ved Skibhusene med 4 tdr. hartkorn, som lå ved åen og mod øst stødte til Biskorup mark. Ved reluitionen 1718 blev løkken inddraget i ryttergodset. Da ryttergodset solgtes ved auktion den 14. november 1764, købte amtsforvalter Bruun Skibhusløkken med Seden Holmen med i alt 7 tdr. hartkorn for 5079 rigsdaler og 36 skilling.¹⁵

Engelstoft har tilføjet betegnelserne Ostbek og Hanebæk og har angivet byfredens grænse ved vejene til Bogense (Tolderlundsvej), Nyborg (Skt. Jørgens Gade) og Svendborg (Rødegårdsvej).

Engelstoft har udeladt Wey til (Bis)Køerup samt nordpilen og målestokken med kartouchen. Kortet over »Byen selv«, som er i originalens mål, gengiver med den anvendte teknik en række enkeltheder med større »nøjagtighed«, end originalen giver grundlag for. Begge kopier bærer betegnelsen Hagen & Sievertsens's Stentryk.

Endelig kan det tilføjes, at Engelstoft under sin omtale af »Præsten von Havens ældre Situationskort« skriver, at »for Markernes Benævnelse er dette Kort ikke uden Betydning, hvorfor nogle Angivelser af det ere overførte paa vor Copie af Situationskortet af 1717 Pl. III«. ¹⁶

Traps kort 1861

Om »den nyeste Grundtegning« skriver Engelstoft, at »Ved Byens store Udvidelse i den senere Tid var imidlertid en ny Grundtegning blevet et føleligt Savn, indtil 1859 den største Grundtegning udkom i Traps stat.-topogr. Beskr. af Danmark«. Da dette kort, som er dateret 1860, havde »flere Mangler, lod Geheime-Etatsraaden optage en ny Grundtegning, af Capitain Klüwer, og det er den, som ledsagede første Udgave af denne Bog (altså Odense Byes Historie som Pl. IV) 1862.«¹⁷ Dette kort er dateret 1861 og blev tillige brugt i en senere del af Traps Danmark, medens 1860-kortet var blevet brugt i den første del af oplaget.

Klüwers kort fra 1861 er udeladt i 2. udgave af Engelstofts værk (1880), idet »de fortsatte Udvidelser have imidlertid gjort en ny fornøden,

og, udarbejdet af Branddirecteur Henrichsen 1877, ledsager den denne udgave (Pl. V)...«¹⁸ I den reprografiske genudgivelse af Engelstofts værk 1978 er denne plan udeladt.

Foruden det store kort over selve byen bragtes i 1. udgave af Engelstofts værk et lille kort over Odense Kjøbstads Jorder samt det omliggende Terrain. Dette kort var tegnet af kaptajn Klüwer og minder meget om et kort hos Trap: Kort over Odense Kjøbstads Jorder 1860, men er mere detaljeret. Engelstoft skriver herom: »I Stedet for Markkortet i samme Værk (dvs. Traps Danmark) og som Situationskort for Nutiden har Selskabet (dvs. Fyens Stifts litteraire Selskab) derhos tilføjet det nye Markkort aftegnet paa 3die Planche tegnet af Cap: Klüwer.«¹⁹ Også dette lille kort blev udeladt i 2. udgave af Engelstofts værk og »I Stedet for Markkortet i første Udgave og som Situationskort for Nutiden meddeles som Planche VI det Grændsekort, som Byraadet har ladet udarbejde...«²⁰

I nutiden, hvor vi i biblioteker og arkiver efter behag kan bestille fotografiske gengivelser af gamle kort, er det naturligvis let nok at kritisere Engelstoft, og selv om han var begunstiget af en række ydre omstændigheder, var det dog i sig selv en bedrift at kunne bringe de mange kortbilag allerede i 1862.

Helt anderledes vanskeligheder have Vedel Simonsen stået overfor, da han blot 20 år tidligere beskæftigede sig med Georg Brauns kort fra 1593 i forbindelse med udgivelsen af sine Bidrag til Odense Byes ældre Historie.

Vedel Simonsen, der var født i 1781, opholdt sig i årene 1806-1809 i København, hvor han var amanuensis ved Univeritetsbiblioteket, som lededes af Rasmus Nyerup. Han sluttede venskab med den jævnaldrende E. C. Werlauff, der var knyttet til Det kongelige Bibliotek, hvis leder han blev fra 1829 til 1861. I 1809 forlod Vedel Simonsen København og vendte hjem til sine forældres gård, Elvedgård, ca. 25 km nordvest for Odense. Herfra fortsatte han sine historiske studier og brevvekslede med Werlauff til sin død 1858.²¹

Der var dog – som det bl.a. fremgår af denne brevveksling – store vanskeligheder ved at drive sådanne studier – i stor ensomhed – langt fra Odense og langt fra København. I dag synes afstanden til Elvedgård til Odense ikke så svær at overvinde, men i en alder af 60 år var det et pro-

blem for Vedel Simonsen, da »jeg nu alt paa 3^d Aar ikke har kunnet taale at kiøre«.

Da Vedel Simonsen i sin historie kom til året 1593, fik han brug for at se nærmere på Georg Brauns kort, som han allerede flere gange »havde havt i Hænde, og det saavel i Kjøbenhavn (altså i perioden 1806-09) som 1811 i Odense, da saavel Landsdommer Baden* som Boghandler Iversen den Tid besadde et Exempl. af samme, hvoraf det sidste nu tilhører Byen og pryder dets Raadstuesal;«** men nu i begyndelsen af 1840rne var det ikke så nemt for ham at skaffe sig adgang til kortet.

Da Werlauff i juli 1841 anmelder sit besøg på Elvedgård, beder Vedel Simonsen ham om at medtage bl.a. »Braunii Theatrum urbium«, d.v.s. Braun & Hogenbergs store værk i seks bind: Civitates orbis terrarum (Alverdens byer). Werlauff lover, at han engang skal gennemgå værket omhyggeligt og »dersom Odense ei findes deri (som jeg har al Grund til at formode...), saa skal jeg enten tage Bindet med til din ydermeere Forvisning eller dersom jeg ikke kan have den store Foliant i Kufferten, forsyne mig med en Attest fra Een af Bibl. Personale om Odenses Ikke-Existentis i bemeldte Værk«. Werlauffs bemærkning kunne tyde på, at Odense-kortet allerede dengang manglede i Det kongelige Biblioteks tysksprogede eksemplar af værket.²²

På hjemrejsen fra Elvedgård gjorde Werlauff ophold i Odense og fortæller herom: »Jeg har da efterseet Grundtegningen (eller Fugleperspectiven) af Odense paa Raadhuset; den er fra 1593 og bekostet af H. Rantzau; men der angives ikke, af hvem den er eller til hvilket Værk den hører. Jeg mindes aldrig at have seet den før, men jeg tror sikkert, at den vil interessere Dig meget; kan Du ikke selv komme hertil for at tage den i Øiesyn, vilde jeg tilraade, at Du lod tage en Copie af den.«

Den 25. oktober 1843 klager Vedel Simonsen igen sin nød overfor Werluff: »Med Hensyn til Grundtegningen over Odense af 1593, som jeg

* Landsdommer Baden er historikeren Gustav Ludvig Baden (1764-1840). Han var dengang herredsfoged i Odense og havde overladt Vedel Simonsen fri rådighed over sit ikke ubetydelige bibliotek. Han forflyttedes 1820 til Hirschholm birkedommerembede, og på auktion samme år blev hans eksemplar af Georg Brauns kort over Odense »for 2 Rd. tilslået Overlærer Mülertz«.

** Kortet hænger nu i udstillingen af Kort over Odense på Rådhuset. C.H. Iversen var ikke boghandler, men bogtrykker og redaktør og udgiver af Fyens Stiftstidende. Han døde 1827.

til næste Hefte (der nu gives i Trykken) skulde bruge, er jeg endnu lige saa nær, som jeg altid har været. Du yttrede den Formodning for mig, at den mueligviis kunde findes i den Kongl. eller Müllerske Kobberstiksamling, og til den Ende ansøgte jeg Kongen om Udlaan af samme, men fik til Svar, at den ikke fandtes i samme. Den som hænger paa Raadstuen i Odense, kan jeg heller ikke faae, fordi det ikke aleene er afhængigt af Prindsen og Stiftamtmanden, men af hele Magistraten og alle Borgerrepræsentanterne, og ved at erhverve den enes Tilladelse støder man immer den anden for Hovedet. Derud kan jeg heller ikke komme, da jeg nu alt paa 3^d Aar ikke har kunnet taale at kiøre. Da der saaledes intet andet staar tilbage for mig, nødsages jeg til at bede Dig om at laane fra Bibliotheket den Deel af Braunii Theatrum urbium, hvordi den findes; eller, dersom det er meget forlangt, da om en Bogbinder ikke maae udtage dette enkelte Kobber (som han jo lige saa godt kan indklistre igien) og at dette maatte mig tilsendes paa en kort Tid; eller endelig, om ikke i et Ex. af Braunii Theatrum urbium (hos en Antiquar i Byen) var at faae til Købs; thi i min Forlegenhed gav jeg gierne 30 Daler for at have det en Dags Tid paa min Stue; og er det derhos forunderligt, at denne Grundtegning nu er bleven saa sielden, da den i Nyerups Tid var saa overflødig, at han forærede 1 Ex. til C. Iversen og 1 Ex. til Landsdommer Baden, dem jeg vel begge i sin Tid ret tit og ofte har seet, men hvor de nu er blevne, kan jeg ikke meere opdage.«

Werlauff »kan ei erindre, at jeg har yttret den Formodning, at Grundt. af Od. 1593 skulde findes i den Müll. Kobbersamling. Vist er det imidlertid, at den ei findes der; jeg bemærkede derfor for Geh. Et. Rd. Adler, som derom tilskrev (mig), at den existerede i Odense. At man nægter Dig dens Udlaan for en kort Tid, er meget illiberalt i vor liberale Tid. Skulde Du ikke kunne udholde engang i godt Veir i Magelighed at tilbringe 5 a 6 Timer paa en Tour til Od., hvile Dig ud der et Par Dage, for at eftersee Tegningen quæst. og derpaa drage hiem igien, veed jeg ei bedre, end at Du søger Tilladelse til at lade den copiere; den kunde vel fortiene at lithographeres paa Nye. Jeg tog mig tillige for atter at giennemgaae de 3 a 4 Udgg. paa Latin og Tydsk i forsk. Expll. af Braunii Th. opp., vi have, og fandt Grundtegninger (uden Tvivl de ældste, der haves) af Kbhvn, Malmøe, Helsingborg, Landskrone, Bergen foruden Ribe og endeel Stæder i Hertugdømmerne, men *ikke* Odense. Derimod fandt jeg i een udg.

Oppidum *Oytiniense* scil. Eutin i det Lybekske; skulde ikke den svæve for din Erindring? Den findes rigtig nok paa næstsidste Side af Catal. over Badens Bogsamling 1820; den kunde Du faae efterseet i den orig. Auctionsprotocol i Odense Raadstue Archiv, hvo der dengang har kiøbt den?»

Det lykkedes dog til sidst for Vedel Simonsen at få kortet på Odense Rådhus at se og »som jeg dog atter i Aar (d.v.s. 1844) har havt den Glæde paany at kunne afbenytte, da Byens Magistrat har været saa liberal, efter min derom indgivne Ansøgning, paa et Par Dages Tid at tilstede mig samme«. ²³

Vedel Simonsen kunne herefter beskrive kortet og de ting, der »især falder i Øiet« ved betragtningen. Han er dog usikker over for, om kortet hører til Georg Brauns værk eller til »en anden lignende Collection«. ²⁴ Nogen kopi har han øjensynlig ikke taget, skønt han i Niels Ringe havde en egnet tegner til sin rådighed. ²⁵

Vedel Simonsen formåede ikke at skjule bitterheden over vanskelighederne ved at få fat i kortet, når han i et brev til Werluff i april 1847 skriver: »Forresten lykønsker jeg ogsaa det Kongl. Bibliothek, at det nu har gienfundet det Theatrum urbium Braunii med den gamle Grundtegning af Odense, som jeg for et Par Aar siden bønfuldt saa smaaligen om at laane, da jeg nu af Wegeners A.S. Vedel p. 190 seer, at han ikke aleene har seet dette Exemplar paa Kongens Bibliothek, men endogsaa havt det til Udlaan fra samme...«